

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION,
SCIENCE AND INNOVATIONS OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

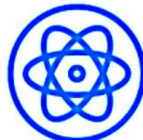
BUKHARA STATE UNIVERSITY

**“ISSUES AND CHALLENGES OF MODERN
LINGUISTICS IN NEW UZBEKISTAN:
LINGUOCULTUROLOGICAL,
PRAGMALINGUISTIC,
NEUROPSYCHOLINGUISTIC AND
LINGUOFOLKLORISTIC APPROACHES”**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC &
THEORETICAL CONFERENCE**

**Google
Scholar**

**RESEARCHBIB
ACADEMIC RESOURCE INDEX**

PKP|INDEX

BUKHARA -2024

UO'K 81'373

81.1-3

G 13

Yangi O'zbekiston tilshunosligida lingvokulturologiya, pragmalingvistika, neyropsixolingvistika va lingvofolkloristika sohalarining dolzarb muammolari (Filologiya fanlari doktori, professor R.R.Bobokalonov tavalludining 65 yilligiga bag'ishlanadi): maqola va tezislar to'plami, to'plovchi hamda nashrga tayyorlovchilar: O.O.Bobokalonov, N.B.Kuldasheva, N.N.Abdullayeva; Buxoro; "Durdona" nashriyoti, 2024 yil, 856 bet.

KBK 81.1-3

❖ Filologiya fanlari doktori (DSc), professor **R.R. Bobokalonov** umumiy tahriri asosida

Bosh muharrir:

O.O. Bobokalonov, f.f.f.d. (PhD), dotsent

Mas'ul muharrirlar:

M.H.Xamidova, f.f.f.d. (PhD), dotsent

M.M.Jo'rayeva, f.f.f.d. (PhD), dotsent

D.B.Narzullayeva, Fransuz filologiyasi kafedrasida tadqiqotchisi

Texnik muharrirlar:

B.Q.Akramov, Fransuz filologiyasi kafedrasida tadqiqotchisi

R.O.Bobokalonov, Fakultetlararo chet tillar kafedrasida tadqiqotchisi

S.T.Temirov, Fransuz filologiyasi kafedrasida ilmiy-texnik assistenti

Tahririyat manzili:

Buxoro davlat universiteti, M.Iqbol ko'chasi 11-uy

Tashkiliy qo'mita manzili:	Tashkiliy qo'mita mas'uli:
Buxoro davlat universiteti	Fransuz filologiyasi kafedrasida mudiri
Buxoro shahar	Bobokalonov Odilshoh Ostonovich
M.Iqbol ko'chasi 11-uy.	Tel: (+998) 91 242-33-32
Tel: (+998) 65 221-29-14	(+998) 97 304-33-32
Fax: 8(365) 221-27-07	Telegram ID: @OdilshohOstonovich
Elektron pochta manzili:	Elektron pochta manzili:
buxdu_rektor@buxdu.uz	o.o.bobokalonov@buxdu.uz

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024 yil 20-martdagi 76-son farmoyishining 1-ilovasi "2024 yilda xalqaro miqosida o'tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasiga ko'ra anjuman o'tkazildi va chop etildi

ISBN 978-9943-6197-4-6

<i>Akramov B. & Abdurahimova M.</i> Fransuz tilshunosli tijorat terminoleksiyasi strukturaviy-semantik mohiyati.....	679
<i>Akramov B.Q. & Raxmatov M.F.</i> Fransuz tilidagi tijorat terminologiyasining etimologik xususiyatlari.....	682
<i>Alimova M.</i> Contrastive analysis as the systematic study of non-related languages.....	686
<i>Bobokalonov O.O., Tilavov D.Y. & Temirov S.T.</i> Défis et stratégies des locutions françaises et leur traduction d'après l'ouvrage de Pierre Guiraud.....	691
<i>Bobokalonov O.O., Bozorova D.Sh. & Jumayeva Sh.S.</i> Didactique de l'enseignement des phytonymes dans différentes cultures.....	699
<i>Bobokalonov R.O.</i> Analyse lexico-sémantique des termes médicaux en français	712
<i>Farkhodova M.Y.</i> Cognitive analysis of the concept indefiniteness in the English and Uzbek languages.....	717
<i>Gofurova S. & Mambetagiya A.</i> Increasing students' intercultural communication competence through English..	722
<i>Hojiyeva G.S. & Izzatulloeva Z.K.</i> Xorijiy tillarni o'rganishda zamonaviy metodlar va interfaol o'yinlar roli....	727
<i>Hojiyeva G.S. & Xandamov T.D.</i> Frazologik birliklar Gi de Mopassan asarlari tarjimasida tadqiqi misolida.....	732
<i>Joo Deok & Bobokalonov O.O.</i> Rôle des langues étrangères en Ouzbékistan, notamment pour le développement du tourisme à Boukhara.....	737
<i>Jo'rayeva M.M. & Karimova S.B.</i> Xorijiy tillarni o'rganishda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishning samarali usullari.....	745
<i>Jo'rayeva M.M. & Abdullayeva S.I.</i> Fransuz gazeta sarlavhalarida leksik birliklar tarkibi va xususiyatlari.....	751
<i>Jumadullayeva G.F.</i> The role of educational cluster in teaching English.....	756
<i>Khabirova Z.A.</i> Conducting ESP course through gamification.....	763
<i>Mamadjonov V.A.</i> La prise en compte des exigences de compétence européennes générales dans l'enseignement des langues étrangères.....	770
<i>Mbede Ambassa L.B.</i> Les nouvelles tendances méthodologiques dans l'enseignement des langues étrangères.....	774
<i>Messi T.J.</i> Développement des compétences langagières orales des apprenants ouzbeks: entre la compréhension et l'expression orales, cas spécifique de l'AFT.....	792
<i>Nasimova F.S. & Haydarova N.J.</i> Milliy oshxona tushunchasi nazariy jihatdan.....	792
<i>Nematullaeva M.R.</i> Importance of Virtual Reality in English language teaching.....	806
<i>Nuriddinova N. & Qalandarova R.</i> Chet tillarni o'qitishda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.....	810
<i>Radjabov R.R.</i> Simplification de l'orthographe française.....	814
<i>Radjabov R. & Ismatova G.</i> Fransuz badiiy asarlari o'zbek tili tarjimalarida evfemizmlar ifodalanishi.....	819
<i>Quziyev S.I.</i> Turizm talabalari uchun xorijiy tillarni o'qitishning zamonaviy shakllari.....	824
<i>Tairova M. & Toshtonboeva M.</i> «Portfolio de langues» lors de l'enseignement d'une langue étrangère.....	827
<i>Teshaeva D.</i> Enhancing CALL for EAP (English for Academic Purposes) and ESP Students.....	832
<i>To'yboyeva Sh.R.</i> Tarjima strategiyalarini o'rganish muammolari.....	835
<i>Xayatova N.I.</i> Fransuz tilini o'qitishda disleksiya va disgrafiyaning o'rni.....	840
<i>Shokirova M.N.</i> Dynamique des habitudes linguistiques: comprendre la langue et l'écriture comme un art.....	844

TARJIMA STRATEGIYALARINI O'RGANISH MUAMMOLARI

 Buxoro, O'zbekiston

To'yboyeva Shahnoza Ramazonovna

Mustaqil tadqiqotchi, fransuz tili o'qituvchi

Fransuz filologiyasi kafedrası

Xorijiy tillar fakulteti

Buxoro davlat universiteti

✉ sh.r.tuyboyeva@buxdu.uz

 <https://scholar.google.com/citations?user=YEzGu1UAAAJ&hl>

***Annotatsiya:** Bugungi kunda tarjima strategiyalari turlicha talqin qilinmoqda. Oxirgi yillarda bu borada ko'plab ilmiy ishlar qilingan bo'lsada, qarama-qarshi fikrlar ham o'z aksini ko'rsatmoqda. Quyida biz tarjima jarayonida ro'y beradigan ayrim strategik muammolarga to'xtalib o'tishni lozim topdik.*

***Kalit so'zlar:** manbaa, matn, strategiya, kognitiv, potensial, taksonomiya, transformasion, Transpozitsiya, modulyatsiya, ekvivalentlik*

***Аннотация:** Сегодня стратегии перевода трактуются по-разному. Хотя в последние годы в этом направлении проделана большая научная работа, отражены и противоположные мнения. Ниже мы сочли необходимым остановиться на некоторых стратегических проблемах, возникающих в процессе перевода.*

***Ключевые слова:** источник, текст, стратегия, когнитивный, потенциал, таксономия, трансформация, транспозиция, модуляция, эквивалентность.*

***Abstract:** Today, translation strategies are interpreted differently. Although a lot of scientific work has been done in this regard in recent years, opposing opinions are also reflected. Below, we found it necessary to dwell on some strategic problems that occur in the translation process.*

***Keywords:** source, text, strategy, cognitive, potential, taxonomy, transformation, transposition, modulation, equivalence.*

Kirish.

Tarjima strategiyalarini o'rganish ma'lum vaqtlardan buyon sezilarli darajada o'sib bormoqda, tarjima tamoyillari esa yaqinda paydo bo'lgan. Keling, dastavval strategiyalar haqida so'z yuritaylik. Ular asosan ikki tomonlama muhokama qilinadi. Biri, tarjima jarayon sifatida, ya'ni kognitiv yoki harakat strategiyalari bilan shug'ullanadi. Ikkinchisi esa tarjimoni yozma mahsulot sifatida, ya'ni tarjimon lingvistik materialni boshqaradigan matn strategiyalariga tegishli. Amalda esa, bu ikkala qarash ko'pincha bir-biriga mos keladi.

Metod va adabiyotlar tahlili.

Kognitiv yoki harakatga asoslangan tarjima strategiyalarining tavsiya etilgan ta'riflariga ikkinchi tilni o'zlashtirish bo'yicha tadqiqotlar kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bir qancha olimlarning fikriga ko'ra, aloqa strategiyalari - bu ma'lum bir aloqa maqsadiga erishishga harakat qilganda, shaxs muammo sifatida ko'rgan narsani hal qilish uchun potentsial ongli rejalaridir. Demak, tarjima strategiyalarini aniq vazifasi bu tarjimon tomonidan tarjimaga xos bo'lgan muammolarni hal qilish uchun faollashtirilgan potentsial ongli rejalarini belgilab olishidir.

Masalan, tushunish muammosiga duch kelganda, tarjimon ikkita strategiyaga murojaat qilishi mumkin: ma'noni xulosa qilish yoki ma'lumot manbaasiga murojaat qilishdir. Biroq, strategiya kontseptsiyasini o'rganishning bunday usuli ba'zi savollarni keltirib chiqaradi. Darhaqiqat, agar ko'pchilik mualliflar maqsadga erishishga qaratilgan jarayon strategiyaning muhim mezonni ekanligiga qo'shilsalar, muammo va potentsial xabardorlik mezonlariga nisbatan bunday emas. Shunday qilib, biz tarjima muammosi bo'lmagan taqdirda ham strategik hatti-harakatlar mavjudligi haqidagi farazni ilgari sura olamiz; masalan: tarjima mandati talablarini talqin qilish asosida manba ma'ni tuzilishini diqqat bilan kuzatish qarori. Potentsial ong mezoniga kelsak, muallif tadqiqotchi duch keladigan amaliy muammolarni ko'tarib, potentsial ongni to'g'ri ongsiz jarayon bilan bog'liq bo'lgan narsani ajratishga chaqiradi.

Tilshunosligimizning so'nggi yutuqlari shuni ko'rsatib turibdiki, ko'p holatlarda "oldingdan oqqan suvning qadri yo'q" deganlaridek, tadqiqotchilar eng muhim, o'ta oddiy hodisalarni diqqatdan chetda qoldirib, murakkab, ko'pchilikka tushunarli bo'lmagan hodisalar tahliliga ko'p e'tibor qaratib kelganlar. Natijada, ilmiy ahamiyati ulkan, hammaga tushunarli sodda hodisa chetda qolib, murakkabliklar diqqat markazini egallaydi. Biroq fan taraqqiyoti shuni yaqqol tasdiqlaydiki, o'ta muhim ilmiy muammo" bo'lgan chigalliklar yechimi oddiy (hammaga ma'lum) hodisalarning mohiyatini uqish va anglash orqali topiladi. Kesimlik, ya'ni gapning markazi bo'lmish kesimni shakllantiruvchi grammatik vositalar yaqin vaqtlargacha tilshunoslar diqqatidan chetda qolgan edi. Tilshunoslarimiz tomonidan mohiyatan mantiqiy hodisa bo'lib, subyekt-predikat aloqalarini aks ettiruvchi predikatsiyaning til tizimida ifodalanishiga doir, hukmning

lisoniy ifodasi, tilda tasdiq-inkor, mayl-zamon, shaxs-sonni ifodalash usul va vositalariga bag`ishlab yozilgan jild-jild tadqiqotlar, son-sanoqsiz ilmiy maqolalar, ma`ruzalar e`lon qilindi, ommalashtirildi. Lekin “kesimlikning o`zi nima, kesimlikni shakllantiruvchi alohida grammatik kategoriya bormi, tarjima muammolari?” degan savolni o`rtaga qo`yishga tilshunoslar shoshilmadilar. Ular uchun bu masala “o`z-o`zidan tushunarli va ravshan” edi. Negaki, kesimlik mantiqiy predikativ munosabatlarga, predikatsiyaga, subyekt-predikat munosabatlariga tenglashtiriladi edi.

Turkiyshunoslikda esa kesimlik qo`shimchalari deganda, asosan, kesim tarkibidagi shaxs-son qo`shimchalari tushunilar edi. Jumladan, turkiyshunoslikda hozirgi kunda ham, me`yoriy va ta`lim o`choqlarida o`qitilib kelayotgan o`quv-ta`limiy va ilmiy grammatikalarning asosiy tavsif usuli bo`lgan formal tavsif usuli bu vazifada asosan shaxs-son qo`shimchalarinigina tahlil qiladi. Kesimlik shakllari (affikslari) deganda shaxs-son qo`shimchalarinigina tushuniladi, xolos. Ushbu fikrlar muammo va potentsial xabardorlik mezonlaridan voz kechishga va strategiyani tarjimon maqsadlariga eng samarali erishish uchun foydalanadigan qoidalar yoki tamoyillar (erkin shakllangan) to`plami sifatida belgilash orqali tarjima strategiyasi tushunchasini kengaytirishga olib keladi. Muallif shuningdek, global strategiyalarni mahalliy strategiyalardan farqlashni ham taklif qiladi. Global strategiyalar tarjimon faoliyatining umumiy tamoyillari va afzal ko`rgan usullarini nazarda tutadi (masalan: qabul qiluvchilarning ehtiyojlariga ko`ra maqsadli matnda qabul qilinadigan uslub bo`yicha dastlabki hukm), mahalliy strategiyalar esa jarayonlarni aks ettiradi. Biz matnli strategiyalarga to`xtalib o`tsak. Maqsadli matnni yaratish uchun manbaa matnining lingvistik materialini manipulyatsiya qilishni aks ettiruvchi strategiyalardir. Biz bu masalaga uzoq vaqtlardan buyon qiziqib kelganmiz, garchi barcha tarjimonlar uni strategiya atamasi bilan tilga olishmagan bo`lishsada. 1950-yillarda Vinay va Darbelnet (1958/1977) fransuz va ingliz tillarining qiyosiy stilistikasi asarini nashr etishgan, bu asarda tarjimon kelgan tilda qayta ifodalashda qo`llagan texnik proseduralarni taqdim etgan. To`g`ri, texnik jarayon atamasi matn strategiyasidan ko`ra harakatga asoslangan strategiya haqida o`ylashga majbur qiladi. Biroq, bu texnik jarayonlar manbaa, matn va maqsadli matn tuzilmalari o`rtasidagi taqqoslash shaklida o`rganiladi.

Vinay va Darbelnet (1958/1977) ikki guruhga bo`lingan yetti texnik protsedurani ajratib ko`rsatishadi (46-55-betlar): bir tomondan to`g`ridan-to`g`ri yoki so`zma-so`z tarjima, boshqa tomondan transformasion tarjima. Boshqa tildan so`z olish, izlash va so`zma-so`z tarjimalar to`g`ridan-to`g`ri tarjimaga kiradi. Transpozitsiya, modulyatsiya, ekvivalentlik va moslashish esa transformasion tarjimaning namoyon bo`lishiga xizmat qiladi. Aniqroq qilib aytganda, Vinay va Darbelnet so`zma-so`z tarjima atamasidan tarjimon qabul qilishi mumkin bo`lgan ikkita umumiy yo`nalishdan biriga (transformasion tarjimadan farqli ravishda to`g`ridan-to`g`ri yoki so`zma-so`z tarjima) hamda muayyan texnik jarayonga

murojaat qilish uchun foydalanadi. Bu biroz zerikarli va biz bu haqda batafsil keying ishlarimizda soʻz yuritamiz. Texnik jarayonlar bilan bir qatorda, mualliflar jarayon yoki texnikani osonroq atama bilan ham nomlaydilar (masalan: tushuntirish yoki implikasiya). Bu jarayonlar, hech boʻlmaganda, yetti texnik jarayondan biriga toʻgʻri keladi. Bundan tashqari, mualliflar retseptiv yondashuvni qoʻllashadi. Transformasion tarjimadan foydalanishga faqat maʼlum shartlardagina ruxsat beriladi. Biroq, bu tarixiy kontekstidan oʻrin olgan boʻlishi kerak; mualliflarning tarjimashunoslikka qoʻshgan muhim hissasidan hech narsani olib tashlab boʻlmaydi. Shuni ham taʼkidlash kerakki, texnik jarayonlarning taksonomiyasi boshqalar qatorida Malblanc (1968) tomonidan oʻrganilgan va frantsuz-nemis tillari juftligiga tatbiq etilgan.

Boshqa kategoriyalar Nida (1964) va Catford (1965) tomonidan taklif qilingan. Nida asl matnni koʻchma tilga oʻtkazish jarayonida yuz beradigan oʻzgarishlarning toʻrt turini ajratib koʻrsatadi (184-192-betlar): tartib darajasidagi oʻzgarishlar, kamchiliklar, tarkibiy oʻzgarishlar va qoʻshimchalar. Muallif ushbu turdagi oʻzgarishlarning har biriga berilishi kerak boʻlgan ahamiyatni oʻlchash uchun raqamli qiymatlar tizimini ishlab chiqadi. Misol uchun, u qoʻshimchani qoldirib ketishni muhimroq deb hisoblaydi, chunki yoʻqolgan narsaning taʼsiri qoʻshilgan narsaning taʼsiri kabi katta boʻlmaydi.

Bundan tashqari, u har bir turdagi oʻzgarishlarning turli darajalarini ajratadi: shuning uchun bir tomondan kutilgan kamchiliklar koʻproq boʻladi va boshqa tomondan kamroq kutilgan kamchiliklar boʻladi, ikkinchisiga yuqoriroq baho beriladi. Biroq, turli tadqiqotchilar tomonidan berilgan hukmlar bir-biriga mos keladimi, degan savol tugʻiladi. Ketford esa tarjima nazariyasini tarjima oʻzgarishlari tushunchasi atrofida quradi, bu orqali u manba matn va maqsadli matn oʻrtasidagi rasmiy muvofiqlikdagi nomuvofiqliklarni nazarda tutadi. Snell-Hornby (1995, b. 19-20) taʼkidlaganidek, Ketfordning yondashuvi haqiqatda tarjimaning murakkabligidan biroz chetga chiqadi, chunki u oʻz nazariyasini bir soʻz yoki iboralarni oʻrganish orqali tasdiqlaydi.

Xulosa

Bizning oʻrganishlarimiz shuni koʻrsatadiki, haqiqatan ham tarjima jarayoniga eʼtibor qaratadigan va tarjimonni maʼlum bir tarzda harakat qilishiga olib keladigan omillarni oʻrganuvchi kichik tadqiqotlar mavjud. Shuning uchun ular strategiyani tanlash ortida nima yotganini aniqlashga qaratilgan yondashuvimizga mos keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Delisle, Jean (2003). *La traduction raisonnée*, Ottawa, 604 p.
2. Shakhnoza, T. (2022). Learning the Polysemy of the French Noun "Souris" and the Verb "Battre". *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(6), 75-79.

3. Shakhnoza, T. . (2022). Expression of Averbial Sentence in Uzbek and French. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(5), 133–138.
4. Туйбоева, Ш. (2022). Простая конструкция предложения в узбекской и французской системной лингвистике. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 8(8).
5. Туйбоева, Шахноза. "The role of the teacher in promoting French learning." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
6. Туйбоева, Шахноза. "Fransuz tilida sodda gap tarkibiy qismlarini tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolar yechimi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 30.30 (2023).
7. Shakhnoza, Tuymboeva. "Ways to Overcome Word Order Problems in French Language Learners." *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)* 2.1 (2024): 260-263.
8. Туйбоева, Шахноза. "Ajratilgan bo'lakli gaplarda binar konstruksiyaning ifodalanishi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 30.30 (2023).
9. Tuymboeva, Shakhnoza. "THE INTERPRETATION OF UNUSUAL CASES IN SENTENCE CONSTRUCTION IN THE FRENCH LANGUAGE." *Innovative Development in Educational Activities* 2.6 (2023): 344-347.
10. Туйбоева, Шахноза. "TRANSLATION ISSUES AND STRATEGIES TO ENSURE NATIVE FUNCTIONALITY." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 45.45 (2024).
11. Sayfullayev, Bakhshillo. "NOQARDOSH TILLARDA O'ZLASHTIRMA XABARNING IFODALANISHI (o'zbek va fransuz tillari misolida)." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 36.36 (2023).
12. Sayfullayev, Baxshillo, and Gulhayo Saidova. "DISCOURS DIRECT EN FRANÇAIS ET SES MODES D'UTILISATION." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.3 (2023): 622-624.
13. Narzullayeva, D. (2023). PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PROFESSIONAL WELL-BEING OF EMPLOYEES. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 29(29).
14. N.V.Kuldashova. (2023). LE TERME ET LA TERMINOLOGIE. *Innovative development in educational activities*, 2(6), 41–52.